

Вже 10 лютого в Україні офіційно почне працювати новий державний орган – Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Початок роботи нової структури, як переконують в уряді – це старт реформи у цій сфері відповідно до вимог ЄС у сфері безпечності харчових продуктів. Паралельно із початком роботи служби припинить свою роботу ціла низка держорганів: Держветфітослужба, Держсанепідемслужба, Держсільгоспінспекція, Держспоживінспекція, Держцінінспекція, Пробірна служба та Держтуризмкурорт.

Демонополізація

Намічена реорганізація не може не вражати. Адже нечасто в Україні ліквідовується така кількість державних структур, а їхні функції натомість починає виконувати одна.

Більше того, урядом задекларовано намір демонополізувати мережу різноманітних лабораторій та дослідницьких центрів, а отже, Держслужба отримає право замовляти ті чи інші експертизи в недержавних лабораторіях.

Це, зокрема, передбачено у положенні про службу. На думку багатьох експертів, це доволі суперечлива новація, однак, поки вона не запрацювала, говорити конкретно про її недоліки зарано.

Наразі можна констатувати сам факт *роздержавлення* цієї сфери й можливість формування *здорового конкурентного ринку*.

Довгоочікувана реформа

Як вже зазначалося, побудова та функціонал нового органу сформовані завдяки об'єднанню та реорганізації декількох неефективних служб.

На цьому тлі з нетерпінням очікуємо перших результатів діяльності нового органу. Того ж очікують і європейські країни, яким критично важливо, щоб товари, які надходять в ЄС з України, проходили належну перевірку на національному рівні.

З боку уряду торік лунали заяви, що концепція реформування повністю погоджена з європейцями.

Натомість Представництво ЄС в Україні зауважило тільки, що вкрай важливо, аби відповідна служба була професійною, ефективною та незалежною. Та чи справді ми врахували досвід європейських країн у цій сфері? Чи не забагато повноважень покладено на новостворену службу, які буде надто складно координувати в одному комплексі?

Європейський досвід

Ми проаналізували європейську практику контролю за якістю товарів й захисту прав споживачів.

Перше, що впадає в око:

чітко розподілений функціонал між різними органами влади. Одні інспектують та контролюють, а інші – захищають інтереси споживачів.

Ніде немає універсального органу, який би поєднував питання контролю за якістю та безпечністю харчової продукції з функціями забезпечення захисту прав споживачів в цілому. Так, як це запропоновано зробити в Україні. В Європі існує чітке розмежування, діють окремі органи.

Водночас в їхньому складі функціонує низка національних інститутів з питань безпечності фітосанітарної продукції, незалежних дослідницьких центрів, незалежні лабораторії, запроваджені системи порівняльного тестування, створені центри захисту прав споживачів (об'єднані єдиною Мережею центрів захисту європейського споживача), працюють численні асоціації споживачів.

[Органи контролю за ббезпечністю харчових продуктів та органи з захисту прав споживачів в європейських країнах \(ЗАВАНТАЖИТИ\)](#)

Вільний конкурентний ринок

В країнах ЄС традиційно превалює концепція вільного ринку з чітким контролем за безпечністю товарів, робіт та послуг, які можуть вплинути на здоров'я та безпеку людей, тварин та рослин.

Водночас контроль за якістю всіх інших споживчих товарів організовано за принципом здійснення вибірових контролів та перевірок, замовлених (і оплачених) самим виробником.

Ринок регулює сам себе, стимулюючи виробника до кращих (а отже, якісніших) пропозицій.

Віддаючи поінформовану перевагу тим чи іншим товарам, роботам чи послугам, споживач контролює характеристики товарів, які споживає. Виробник прямо зацікавлений у зменшенні кількості скарг та рекламацій від споживачів, а отже, і

відповідальність за якість своєї продукції перебирає повністю на себе.

Роль держави в такому загальноєвропейському контексті полягає виключно в захисті прав та інтересів споживачів.

Стандарти ЄС – це відсутність спонтанних та необґрунтованих перевірок виробника. Водночас при цьому діє чітка система правил, якими він має керуватись. Європейські країни відповідно налаштували свої контрольні системи, які сигналізують про рівень дотримання виробниками загальнообов'язкових правил таким чином, щоб не покласти надмірного обтяження на виробника.

Українські реалії та перспективи

В Україні існує потенційно високий рівень корупції в окремих сегментах цієї сфери, низька культура споживання й така ментальна риса, як відсутність ініціативності в питаннях захисту своїх прав шляхом використання судових механізмів, звернень до органів влади...

І нова держслужба працюватиме саме в такій системі координат – коли не всі негативні явища приборкано, а нові позитивні віяння ще не прижилися й не стали стандартом для громадян та чиновників.

Проте, цілком можливо, ми є свідками початку справжньої реформи у сфері захисту прав споживачів. Як кажуть, поживемо – побачимо.

Низька активність громадян щодо обстоювання своїх інтересів має кілька пояснень. По-перше, здебільшого українці не мають чіткого розуміння, як це робити, для чого. По-друге, через низькі шанси на справедливий судовий захист.

Аби відбулося зрушення у свідомості громадян й зросла активність у сфері захисту їхніх

споживчих прав, наразі можна запропонувати два напрямки діяльності.

Насамперед це – цілеспрямована інформаційна й просвітницька робота нового органу, що створюється в Україні. Попит на інформацію про свої права, результати перевірок порівняльного тестування в суспільстві насправді дуже високий. Питання якості води, повітря, доріг, фінансових послуг, реклами, телекомунікаційних послуг, послуг ЖКГ насправді цікавлять українців.

Інший напрямок, який може докорінно змінити існуючі усталені норми поведінки громадян під час захисту їхніх прав – це подальше реформування судової системи.

Відчувши силу закону, який працює в їхніх інтересах, люди значно активізуються в питаннях захисту своїх законних інтересів.

Також не забуваймо про можливі неабиякі за своїм розміром корупційні ризики у сфері контролю за якістю, що, на жаль, властиві нашій державі.

Тож актуальним є питання – чи впишеться нова структура (зі старими кадрами) у ту антикорупційну модель нової вітчизняної економіки, яка формується згідно з деклараціями представників нашої влади?

Дбаймо про репутацію

Якщо вже говорити про європейських партнерів, які можуть стати рушійною силою поживлення економіки України, то для них вкрай важливо працювати в режимі чіткого забезпечення прав споживачів у питаннях, які стосуються товарів, робіт та послуг, що їх вони готові імпортувати з нашої території.

І якщо за недолугість механізмів забезпечення якості та безпечності товарів, які отримують національні споживачі, кожен споживач платить своїм здоров'ям та грішми,

то аналогічні системні збої контролю за якістю та безпечністю експортованих товарів можуть коштувати втрати репутації, ділових контактів і, звичайно, падіння експорту.

Згадаймо, декілька років тому в Іспанії були небезпідставні питання до якості української олії. А буквально кілька тижнів тому аналогічні проблеми виникли у постачальників меду...

Українська правда

Автор: Анна Ісічко,

експерт Інституту
суспільно-економічних досліджень (ІСЕД)